

Elemente de limbă latină și de cultură romanică

Clasa a VII-a

Lecția/pagina	Domeniul de conținut Elemente de limbă latină	Domeniul de conținut Elemente de civilizație greco-romană și de cultură romanică	Domeniul de conținut Valori greco-romane perene
Lecția 1/10 Ulpia Traiana Sarmizegetusa	Alfabetul latin <ul style="list-style-type: none"> alfabetul latin; scrierea și pronunțarea Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne <ul style="list-style-type: none"> straturile lingvistice ale limbii române; stratul latin 	Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone <ul style="list-style-type: none"> procesul de romanizare 	
Lecția 2/16 Roma	Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii <ul style="list-style-type: none"> sistemul casual în limba latină și română; cazarile N. și Ac., singular verbul esse – indicativ prezent Geneza limbilor – limbă-mamă / limbă-flică, relația dintre factorul istoric și cel lingvistic <ul style="list-style-type: none"> familii de limbi – limbile indo-europene; etimologia 	Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone <ul style="list-style-type: none"> poporul roman (sinteză) statul roman – epocile (sinteză) mituri fondatoare și eroi fondatori: copilăria lui Romulus și Remus; întemeierea Romei colinele Romei simboluri romane: acvila (vulturul), lupoaică 	Modele de gândire și de raportare la lume fundamentate etic, civic și științific <ul style="list-style-type: none"> cultura legii
Lecția 3/26 Forum Romanum	Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii <ul style="list-style-type: none"> terminațiile verbale pentru persoana a III-a, singular și plural structura cuvântului; evoluția în limbile moderne Geneza limbilor – limbă-mamă / limbă-flică, relația dintre factorul istoric și cel lingvistic <ul style="list-style-type: none"> limba latină și limbile române 	Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone <ul style="list-style-type: none"> republica romană: societatea; statul republican <i>Senatus populusque Romanus</i> Viață publică – viață privată. Mentalități <ul style="list-style-type: none"> forme de organizare comunitară: forul 	Modele de gândire și de raportare la lume <ul style="list-style-type: none"> dialogul/dezbaterea responsabilitatea respectul pentru celălalt; coeziunea socială, civică
Lecția 4/34 Colosseum	Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii <ul style="list-style-type: none"> conjugările verbului în limba latină și în limba română partea fixă a verbului (tema) terminațiile verbale pentru toate persoanele și ambele numere indicativul prezent (conjugările I – IV) rolul cuvântului în enunț și context 	Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone <ul style="list-style-type: none"> sfârșitul republicii – spre Roma imperială Viață publică – viață privată. Mentalități <ul style="list-style-type: none"> personalitate romane: Caius Iulius Caesar 	Modele de gândire și de raportare la lume <ul style="list-style-type: none"> binele personal/public gloria Modele estetice în artă <ul style="list-style-type: none"> arhitectura: Colosseum
Evaluare sumativă/Investigație/42 – 43			
Lecția 5/46 Imperatores	Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii <ul style="list-style-type: none"> cazurile G. și D. în limba latină și în limba română (sinteză) structura substantivului: partea fixă (tema) + terminațiile cazuale Genitivul singular Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne <ul style="list-style-type: none"> diferența dintre moștenire și împrumut 	Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone <ul style="list-style-type: none"> Imperiul Roman; puterea imperială (sinteză) Arta greco-romană și moștenirea ei europeană <ul style="list-style-type: none"> arta monumentală: arcul de triumf; alte arcuri în arhitectură 	Modele de gândire și de raportare la lume <ul style="list-style-type: none"> gloria moderația/prudență curajul pragmatismul
Lecția 6/54 Columna Traiană	Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii <ul style="list-style-type: none"> Dativul singular rolul cuvântului în enunț și context: topica; elemente de sintaxă Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne <ul style="list-style-type: none"> fondul latin al limbii române câmpuri semantice în limba română 	Viață publică – viață privată. Mentalități <ul style="list-style-type: none"> personalitate romane: Marcus Upius Traianus Arta greco-romană și moștenirea ei europeană <ul style="list-style-type: none"> coloana și columnă: columnă lui Traian 	Modele de gândire și de raportare la lume <ul style="list-style-type: none"> libertatea binele public Modele estetice în artă <ul style="list-style-type: none"> arhitectura: Forul lui Traian sculptura: basorelief; statuile
Lecția 7/64 Otium	Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii <ul style="list-style-type: none"> Ablativul singular funcțiile sintactice ale substantivului (sinteză) Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne <ul style="list-style-type: none"> lexic latin în alte limbi române 	Viață publică – viață privată. Mentalități <ul style="list-style-type: none"> grădini și parcuri băi – terme masa la romani <i>otium</i> – timpul liber 	Modele de gândire și de raportare la lume <ul style="list-style-type: none"> binele personal/public valoarea timpului Modele estetice în artă <ul style="list-style-type: none"> amenajări urbanistice pentru confortul cetățenilor

Lecția 8/72

Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii

- indicativul imperfect: esse și verbele de conjugările I – IV

Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne

- cuvinte de origine latină în limbi neromanice (cu insistență pe limba engleză)

Viață publică – viață privată. Mentalități

- forme de organizare comunitară: bazilica
- relația public – privat, cetățean – stat: dreptul roman

Modele de gândire și de raportare la lume

- adevărul
- responsabilitatea
- dreptatea/justiția

Modele estetice în artă

- arhitectura: Circus Maximus; teatrele

Evaluare sumativă/Proiect/80 – 81

Lecția 9/84

Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii

- adjectivul: diferențierea de gen; comparativul și superlativul în limba vorbită – moștenirea în limba română

Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne

- moștenirea/împrumutul adjectivului; pleonasme recurente

Panteonul greco-roman – imagine a universului și a societății umane

- cei 12 zei principali
- alți zei importanți

Arta greco-romană și moștenirea ei europeană

- templul

Modele de gândire și de raportare la lume, fundamentate etic, civic și științific

- valorile întruchipate de zeii greco-romani

Modele estetice în artă

- imaginile divinității

Lecția 10/94

Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii

- terminațiile cazuale pentru plural (N., Ac., G., D., Abl. – fără memorare)
- numeralul cardinal; cifre romane – cifre arabe

Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone

- puterea romană: armata

Viață publică – viață privată.

- drumuri, poduri, apeducte
- relația public – privat, urban – rural: casa romană; domeniul privat (*villa*); orașul Pompei

Modele de gândire și de raportare la lume, fundamentate etic, civic și științific

- binele personal/public
- responsabilitatea
- sacrificiul
- modele estetice în artă
- pictura romană; mozaicul

Lecția 11/102

Alfabetul latin: egipteni > fenicieni > greci > romani > alfabetul pe care îl folosim astăzi

- o istorie a evoluției literelor/alfabetelor
- semne lingvistice folosite ca simboluri în domeniul științelor

Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne

- vocabular internațional de origine greco-romană în diverse domenii ale cunoașterii

Geneza limbilor

- limba – un organism viu

Viață publică – viață privată. Mentalități

- relația cetățean – stat

Modele de gândire și de raportare la lume

- gloria competițională și spiritul sportiv; jocurile olimpice
- dialogul și cultura legii
- binele public
- adevărul
- gândirea critică
- rationalitatea în viața umană: filosofia, științele exacte

Lecția 12/110

Elemente de flexiune în limba latină și în limba română – analogii

- indicativul viitor: esse și verbele de conjugările I – IV

Modele de gândire și de raportare la lume

- valori greco-romane – valori europene

Modele estetice în artă

- Renașterea; modernitatea

Evaluare sumativă/Proiect/Dicționar/116 – 118

Notă: Cele cinci competențe specifice din programa școlară sunt vizate pe parcursul fiecărei lecții; în concordanță cu demersul integrat propus, nu există în manual o repartizare a competențelor pe lecții.

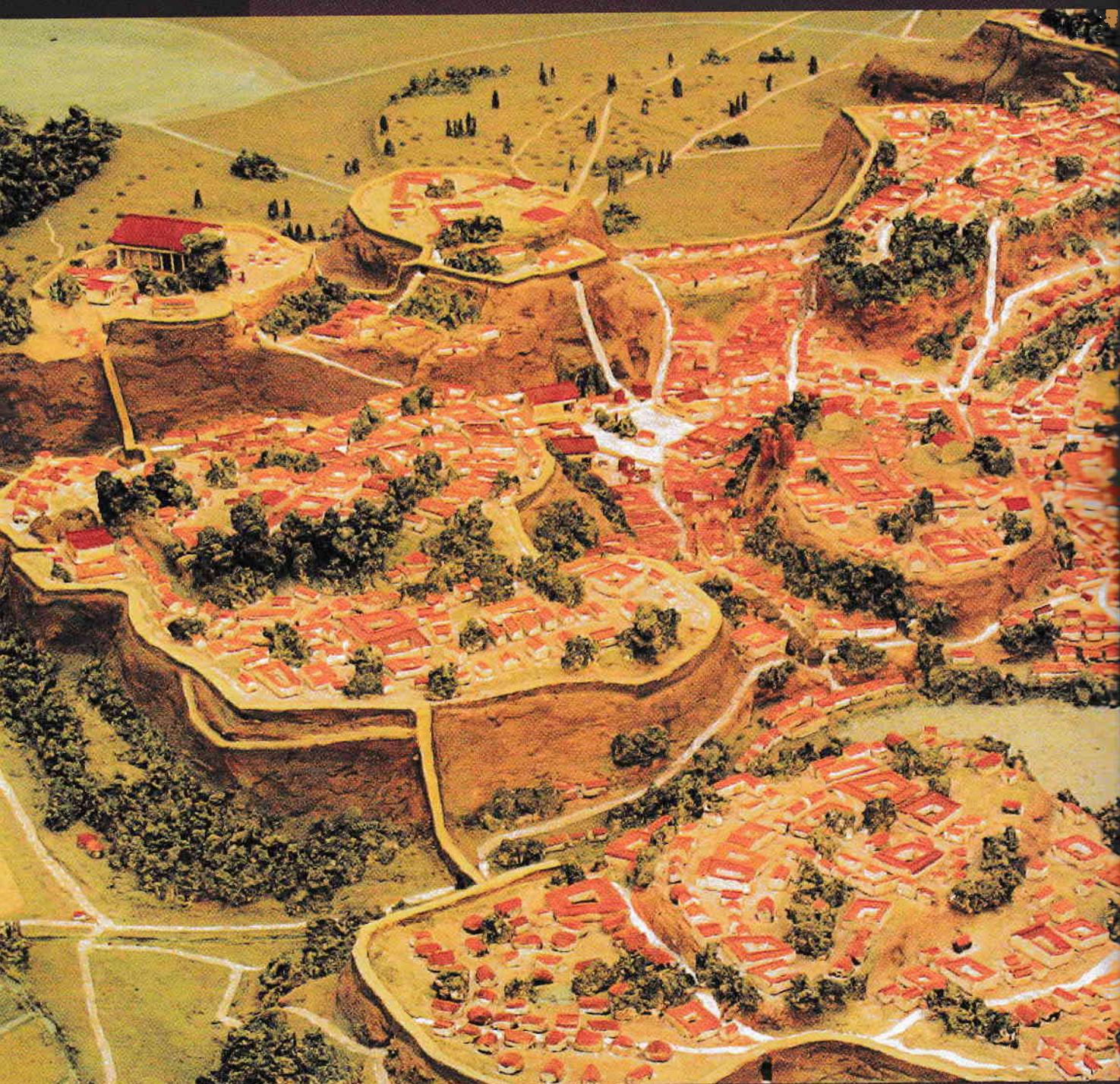
Competențe generale

- Receptarea adecvată a elementelor lingvistice esențiale ale limbii latine prin raportare la limba română și la alte limbi românești/moderne
- Valorificarea elementelor de limbă, cultură și civilizație greco-romană în dezvoltarea personalității și în asumarea identității socioculturale

Competențe specifice

- Identificarea unor elemente esențiale ale limbii latine în diverse contexte
- Utilizarea elementelor lexicale și gramaticale într-o varietate de contexte, în limba latină și în limba română/alte limbi românești/moderne
- Identificarea unor locuri, personaje, fapte, procese și concepte definitorii pentru civilizația romană
- Identificarea unor modele culturale clasice relevante pentru reprezentarea lumii
- Integrarea faptelor de cultură și civilizație romană în actualitate

U1 Roma – *caput mundi*

Lecția 1	10	Ulpia Traiana Sarmizegetusa
Lecția 2	16	Roma
Lecția 3	26	Forum Romanum
Lecția 4	34	Colosseum
Evaluare	42	
Investigație	43	

Nicolas Mignard, *Păstorul Faustulus aducându-i pe Romulus și Remus soției sale*, 1654,
Muzeul de artă din Dallas

Pictura ilustrează momentul miraculos în care păstorul Faustulus îi salvează din sălbăticie pe gemenii Romulus și Remus și îi aduce în civilizație. Unul dintre ei va întemeia Roma.

Amphitheatrum Flavium, ridicat în vremea dinastiei împăraților Flavieni, cunoscut sub numele de Colosseum, simbolizează puterea Romei. De aproape două mii de ani acesta este reperul unei civilizații care a schimbat pentru totdeauna fața lumii.

Lecția 1. Ulpia Traiana Sarmizegetusa

Quo vadis? – Încotro?

- Dacă cineva te-ar întreba „Cine sunt strămoșii noștri?”, ce i-ai răspunde? Cum se numește epoca istorică în care s-a produs romanizarea, proces care a condus și la nașterea poporului român?
- Limbile lumii, precum și popoarele care le vorbesc, păstrează elemente din epocile trecute, de aceea originile unei limbi lămuresc în mare măsură și originile poporului. Astfel, originile poporului român se pot observa și în aşa-numitele straturi istorice ale limbii române, identificate de specialiști și reprezentate grafic mai jos:

NOTA BENE!

romanizare = proces istoric

prin care se imprimă unei țări, unei regiuni, unei populații caracterul civilizației romane;

a se romaniza = a deveni roman sau romanic, prin preluarea limbii latine și a modelului cultural roman

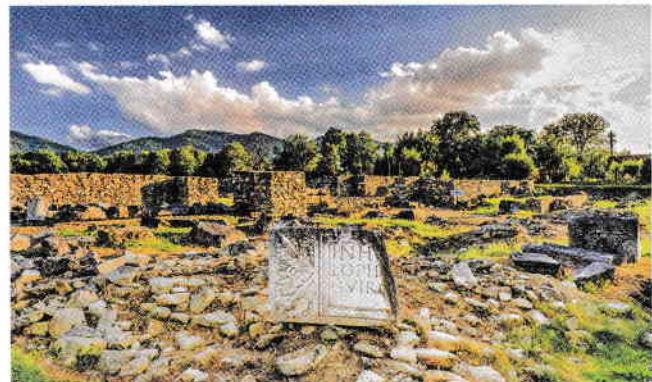
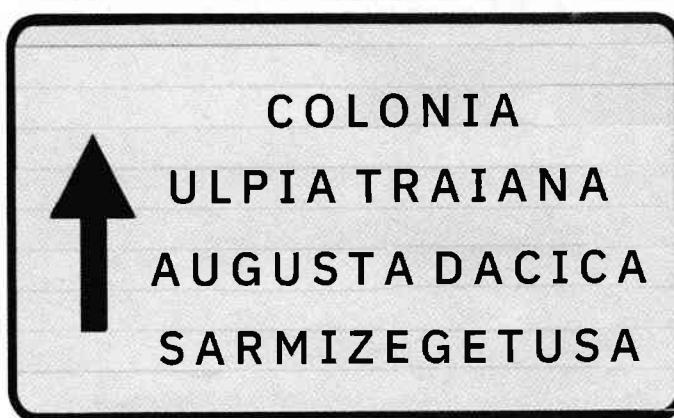
- Care crezi că este cel mai vechi strat? Dar cel mai semnificativ ca pondere?
- Având în vedere informațiile lingvistice de mai sus, care strat crezi că este definitoriu pentru originea poporului român?

Aflați într-o excursie la Sarmizegetusa, străvechea capitală a Daciei romane, Luca, Iulia și Doris, trei colegi de clasă, văd aproape de intrarea în cetate un panou pe care este scris numele complet, „oficial”, al orașului, în limba latină, așa cum este el atestat într-o inscripție reală, descoperită în timpul unor săpături arheologice.

Latine dicta – Text în limba latină

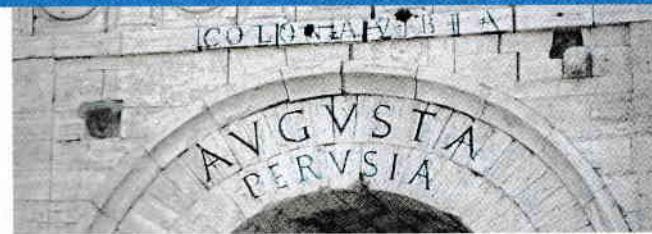
Ulpia Traiana Sarmizegetusa

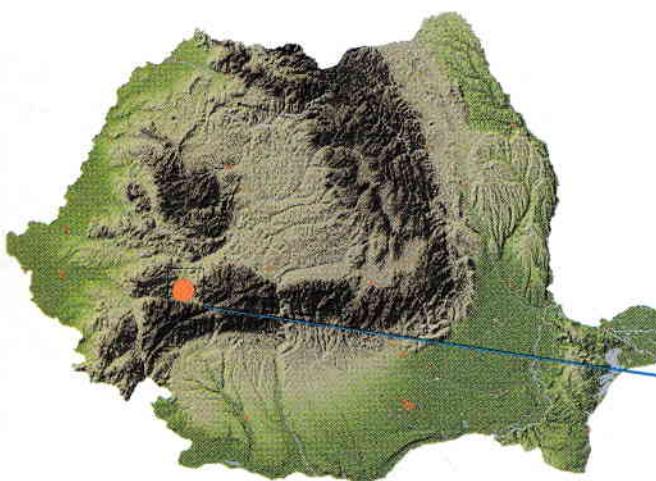
In medias res – Aplicații

- Termeni precum *colonia* sau *municipium* desemnau în limba latină așezările urbane, orașele. Care dintre cei doi termeni are azi un corespondent în limba română, cu sensul de „oraș important, însemnat”? Numește 3 – 4 astfel de orașe aflate în zona geografică unde locuiești.

Arcul uneia dintre intrările în Colonia Augusta Perusia (azi, Perugia, Italia)

- 2 În titlul oficial al Sarmizegetusei există două adjective care trimit la numele a doi renumiți împărați romani: unul dintre ei este chiar primul dintre împărați, iar celălalt este cuceritorul Daciei și, totodată, întemeietorul capitalei noii provincii. Identifică adjectivele și numele celor doi împărați.
- 3 Care cuvânt din titlul oficial al Sarmizegetusei trimită la poporul cucerit de romani?
- 4 Ulpia Traiana Sarmizegetusa se află în Țara Hațegului, zonă submontană din județul Hunedoara, la o distanță de 40 km față de vechea capitală dacică (Sarmizegetusa Regia). În ce regiune istorică a României se află?

Ulpia Traiana Sarmizegetusa – amfiteatru

Cei trei prieteni încearcă să-și amintească, din ceea ce au studiat la școală și din lecturile proprii, cum a ajuns puterea romanilor să se răspândească atât de departe de Peninsula Italică și, mai ales, care este legătura dintre noi, cei de azi, și romani. Doris, pasionată de istorie, face o sinteză...

Fuit olim... – A fost odată...

Originile poporului roman și ale limbii române Procesul de romanizare

În secolele I a.Chr. – I p.Chr., teritoriul României de azi era populat în cea mai mare parte de triburi geto-dace, popor de origine tracă, organizat în mici regate, care uneori erau reunite sub autoritatea unui rege mai puternic (cum a fost Burebista). Pe măsură ce granițele Imperiului Roman se apropiau de teritoriile dacilor, conflictele dintre daci și romani se întăreau în zonele de contact.

După o campanie nereușită inițiată de împăratul Domitian, Traian pornește război împotriva celui mai puternic regat dac, condus de Decebal. Traian a justificat noua campanie militară în Dacia prin nevoia de a opri creșterea puterii dacilor, care amenințau, prin incursiuni repetitive, siguranța provinciilor romane învecinate. Miza războiului depășea însă

NOTA BENE!

a.Chr. = ante Christum (înainte de Hristos)

p.Chr. = post Christum (după Hristos)

nevoia imperiului de securitate la graniță și urmărea probabil și potențialul economic și militar al Daciei.

În urma celor două războaie, din anii 101 – 102 și 105 – 106 p.Chr., armatele romane au cucerit regatul dac și au pornit un amplu și rapid proces de transformare a teritoriului într-o provincie romană, Dacia.

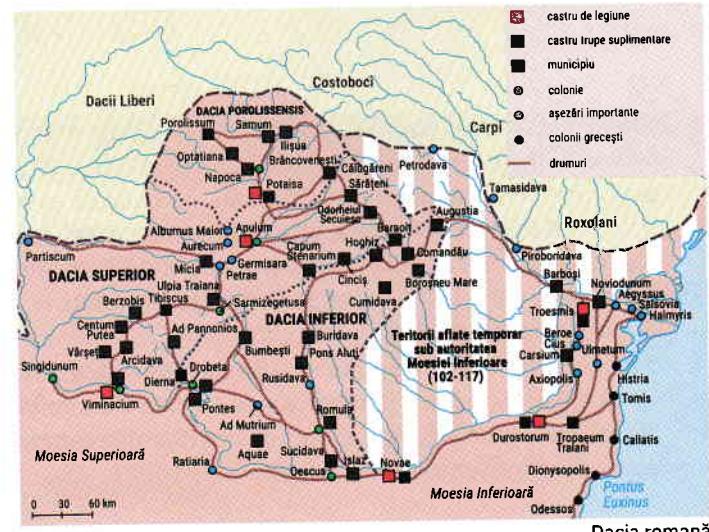
Dincolo de numărul mare de trupe militare (și, implicit, de romani) cantonate în provincie sau de lucrările publice realizate (orașe, drumuri, fortificații etc.), statul roman a adus și un mare număr de coloniști, veniți, după cum spune istoricul Eutropius, *ex toto orbi Romano* („din întreaga lume romană“).

Provincia a prosperat, iar procesul de romanizare al autohtonilor a fost intens, deși stăpânirea romană a provinciei nu a fost îndelungată la scară istorie – aproximativ 165 de ani. Împăratul Aurelian (270 – 274 p.Chr.), întrucât nu mai făcea față invaziilor repetitive și tot mai distructive ale migratorilor în Dacia, precum și din dorința de a întări granițele naturale ale imperiului (cum era Dunărea, mai ușor de apărat), abandonează provincia și retrage armata și funcționarii care lucrau în administrație. Provincia nu este însă părăsită și de locuitorii ei.

În pofida multor secole tulburate de valurile de migrații, precum în cea mai mare parte a Europei, continuitatea daco-romană pe teritoriul fostei provincii a fost neîntreruptă și s-a extins și dincolo de Carpați, în zona Moldovei de azi. Astfel s-a născut poporul român, vorbitor al unei limbi de origine latină, limba română, o limbă romanică, la care s-au adăugat, la începutul Evului Mediu, importante elemente de origine slavă. De-a lungul următoarelor secole, limba română a primit influențe și de la alte limbi, precum bulgara, maghiara, greaca, turca, franceza etc.

Nu doar o istorie românească, ci una europeană

Începând cu sec. al III-lea a.Chr., stăpânirea romană s-a extins constant în bazinul Mării Mediterane. Apogeul a fost atins în epoca împăraților Traian și Hadrian (prima parte a sec. al II-lea p.Chr.). Imperiul Roman cuprindea o parte însemnată a Europei, nordul Africii și teritorii întinse în Orientul Apropiat. Mediterana devine astfel o mare proprie, pe care romani o numeau **mare nostrum**. Într-o bună parte din teritoriile cucerite pe continentul european, transformate astfel în provincii ale Romei, nu s-a impus însă doar puterea politică și militară romană, ci s-au răspândit și limba, cultura, valorile, obiceiurile cotidiene romane etc., ceea ce a condus în timp la nașterea unor popoare noi, vorbitoare de limbi românice – descendente ale limbii latine.

Hartă a Imperiului Roman în epoca sa de maximă extindere

In medias res – Aplicații

- CONCURS:** Identificați, în trei minute, pe harta de mai sus, care ilustrează dimensiunile maxime ale Imperiului Roman, cât mai multe țări actuale, care în Antichitate au fost, pentru un timp mai scurt sau mai îndelungat, parte a puterii romane. Câștigă cea/cel care numește corect cele mai multe țări.
- Discutați în perechi și notați în caiet țările în care știți sau credeți că se vorbesc și azi limbi romanice, deci țări unde, odinioară, s-a impus limba latină. Pentru verificarea corectitudinii, extindeți discuția la nivelul întregii clase.
- Asociază în caiet, după modelul de mai jos, câte un element din prima coloană cu elemente din celelalte două coloane, astfel încât să rezulte o legătură corectă din punct de vedere istoric și lingvistic. Dacă nu poți identifica țara contemporană la care trimite numele provinciei romane, caută informațiile necesare pe internet.

Exemplu: **Dacia – România – limba română**

Provincie română	Stat modern	Limbi române
GALLIA	Italia	italiana
SARDINIA	Spania	sarda
HISPAניה	România	retoromana
ITALIA	Franta	franceza
LUSITANIA	Portugalia	portugheza
DACIA	Elveția	româna
	Belgia	spaniola catalana

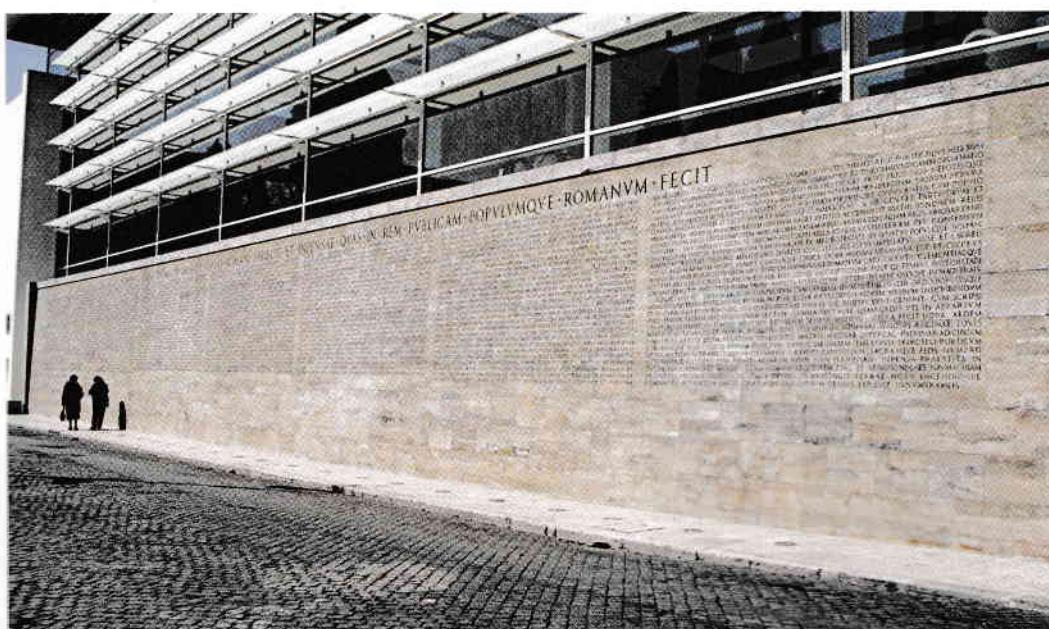
Plimbându-se printre ruinele Sarmizegetusei, Luca, Iulia și Doris găsesc o lespede acoperită parțial cu vegetație și pământ. Curioși, o curăță și astfel descoperă o lungă și misteroasă inscripție în limba latină. Fără să știe, scoseseră la iveală începutul lucrării istorice dedicate de Traian războaielor dacice, *De bello Dacico* („Despre războiul cu dacii“). Textul lucrării lui Traian a circulat în Antichitate, dar s-a pierdut: s-au păstrat doar câteva cuvinte, citate de un autor antic. Copiii făcuseră o mare descoperire!

Mysterium – Explorare și descoperire

SEPTEM REGES A PRINCIPIO ROMAM HABUERUNT
DEINDE SPQR REM PUBLICAM CONSTITUIT
CONSULES ET LEGES ET I CIVIBUS INSTITUERUNT
EGO IMP · CAESAR TR NERVAE FILIUS AUGUSTUS
BELLUM GESSI CUM FORTIBUS ET OBSTINATIS DACIS
QUI SINE OTIO PRO PATRIA SUA SEMPER PUGNANT
ROMANAECIVITATI VETEREM GLO RESTITUI
ET VICTORIAM IOVI OPTIMO DEDICAVI
TEMPLA, ONTES, VIAS REFECI ROMAE ET PER PROVINCIAS
QUAE SPLENDOREM PERDIDERANT UT URBES SEPULTAE
NUNC ROMAE MEN PER MARE NOSTRUM NAVIGAT
A HISPANIA ULTRA AECIAM, UT ORACULUM RESPONDIT
DUAS MATRES HABEBIT EUROPA

Inscripție imaginară, similară unor inscripții cu texte latinești autentice

Un subcapitol din *Res Gestae Divi Augusti* (o istorie a Romei atribuită lui Augustus), scris sub formă unei uriașe inscripții pe peretele unei clădiri moderne care adăpostește Ara Pacis Augustae (Altarul Păcii lui Augustus), Roma

AUXILIA – REPERE

- Din spațiul Imperiului Roman a ajuns până la noi un mare număr de inscripții în latină, care ne permit azi să înțelegem mai bine istoria, personalitățile și viața publică ori privată a locuitorilor imperiului. Romanii lăsau inscripții nu doar pe monumente dedicate unei anumite persoane, ci și pe clădiri publice și private, pe altare, baze de statui, tăblițe din bronz etc. Scopul inscripțiilor era divers: onorific (omagial), religios, comemorativ, legislativ, informativ etc.
- Uneori, inclusiv fragmente semnificative ca întindere din opere istorice sau literare erau săpate în piatră sau incizate în bronz, pentru a putea fi citite de trecători.
- Tradiția romană a inscripțiilor pe edificii publice a continuat în Evul Mediu și Renaștere, păstrându-se până în ziua de azi.
- Epigrafia este o ramură a istoriei care se ocupă cu studiul inscripțiilor. Textele inscripțiilor se numesc epigrafice.

Dornici să vadă mai bine textul inscripției, cei trei prieteni reușesc să-l transcrie, înlocuind cu liniuțe literele sterse de timp.

Mysterium – Explorare și descoperire

SEPTEM REGES A PRINCPIO ROMAM HABUERUNT
DEINDE SPQR REM PUBLICAM CONSTITUIT
CONSULES ET LEGES ET I — S CIVIBUS INSTITUERUNT
EGO IMP · CAESAR TR — NERVAE FILIUS AUGUSTUS
BELLUM GESSI CUM FORTIBUS ET OBSTINATIS DACIS
QUI SINE OTIO PRO PATRIA SUA SEMPER PUGNANT
ROMANAEC CIVITATI VETEREM GLO — RESTITUI
ET VICTORIAM IOVI OPTIMO — DEDICAVI
TEMPLA, ONTES, VIAS REFCI ROMAE ET PER PROVINCIAS
QUAE SPLENDOREM PERDIDERANT UT URBESE SEPULTAE
NUNC ROMAE — MEN PER MARE NOSTRUM NAVIGAT
A HISPANIA ULTRA — AECIAM, UT ORACULUM RESPONDIT:
DUAS MATRES HABEBIT EUROPA

Septem reges a principio Romam habuerunt.
Deinde SPQR rem publicam constituit,
consules et leges et l——s civibus instituerunt.
Ego Imp. Caesar Tr———, Nervae filius, Augustus,
bellum gessi cum fortibus et obstinatis Dacis,
qui sine otio pro patria sua semper pugnant.
Romanae civitati veterem glo——— restitu
et victoriam Iovi Optimo ——— dedicavi.
Templa, —ontes, vias refeci Romae et per provincias,
quae splendorem perdiderant ut urbes sepultae.
Nunc Romae —men per mare nostrum navigat
a Hispania ultra —aeciam, ut oraculum respondit:
Duas matres habebit Europa.

Memento! – Îne minte!

- Alfabetul latin, din care sunt derivate azi variante cu cea mai largă răspândire printre limbile lumii, cuprinde următoarele litere: **A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z**
- Cuvintele în limba latină se pronunță, de regulă, aşa cum se scriu, cu câteva particularități de rostire a unor grupuri de litere.
- Diftongii **ae** și **oe** se citesc în mod tradițional **e**, dar în latina clasică (fără să se scrie separat, mai ales de către persoanele instruite) se citeau **ai**, respectiv **oi**; există și alți diftongi, pe care îi vei descoperi în anumite cuvinte, pe parcursul lecțiilor următoare.
- Grupurile **ce**, **ci** și **ge**, **gi** se citesc aşa cum se scriu, cu mențiunea că în latina clasică acestea se citeau **ke**, **ki**, respectiv **ghe**, **ghi**.
- Grupul **ch** se poate scrie **c** sau **h**, iar **ph** se citește **f**.
- Grupul **ti** urmat de vocală se citește, tradițional, **ti**, dar în latina clasică se citea aşa cum se scrie, **tī**.
- Accentul în limba latină stă, de regulă, fie pe penultima, fie pe antepe-nultima silabă. În tabelul de mai jos este subliniată silaba accentuată.

Se scrie	Se citește în pronunția tradițională	Se citește în latina clasică
caelum (cer)	<u>c</u> elum	<u>c</u> aium
amicitia (prietenie)	amici <u>t</u> ia	amik <u>it</u> ia
argentum (argint)	<u>a</u> rgentum	argh <u>e</u> ntum
poena (pedeapsă)	<u>p</u> ena	<u>p</u> oin <u>a</u>

AUXILIA – REPERE

- Antichitatea nu a cunoscut diferențierea pe care o facem azi între literele mari și cele mici. Practic, se scris doar cu majuscule. Cele mai multe inovații, pe care acum le considerăm aspecte absolut necesare în scriere, apar mai târziu: spațiile clar delimitate între cuvinte, aplicarea unor reguli consecvente de scriere cu majuscule/minuscule (litere mici), diferența dintre scrisul de tipar și cel de mâna, semnele de punctuație etc.
- În alfabetul latin sunetele care astăzi sunt **u** și **v** se notau cu aceeași literă, **V**. Pentru a face diferențierea, în textele în limba latină pe care le studiem acum, sunetele respective sunt notate aşa cum o facem în limba română, prin literele **u** și **v**. Exemplu: **VENTVS** = **ventus** („vânt”); **VLPIVS** = **Ulpius** (nume propriu).
- Alfabetul latin clasic are doar litera **i**, dar mai târziu va apărea și sunetul **j**, astfel încât **i** și **j** marchează, în limbile moderne, sunete și litere distincte. Exemplu: **iocus** = **joc**; **maior** = **major**.

- 1 În limbile moderne care folosesc alfabetul latin, există anumite litere care nu se regăsesc în varianta folosită de romani. Descoperă în alfabetul folosit acum în limba română literele care nu apar în alfabetul latin clasic.
  - 2 Rândurile următoare, extrase din textul inscripției, au notată cu albastru silaba pe care stă accentul. Alege un rând și pronunță cu voce tare fiecare cuvânt, în ordine. Citește apoi cu voce tare întregul rând și repetă exercițiul pentru celelalte rânduri.
    - a **Septem reges a principio Romam habuerunt.**
    - b **Bellum gessi cum fortibus et obstinati Dacis.**
    - c qui **sine otio pro patria sua semper pugnant.**
    - d **quae splendorem perdidérant ut urbes sepultae.**
  - 3 Lucrați în echipe de patru colegi. Transcrieți pe caiete, din primele sase rânduri ale inscripției, toate cuvintele al căror înțeles considerați că îl puteți deduce și notați-le sensurile corespunzătoare din limba română. Câștigă echipa care a notat cele mai multe asocieri corecte cuvânt – traducere (verificate de către profesor sau cu ajutorul dicționarului).
  - 4 Identifică în textul inscripției numele unui oraș, numele unei țări și numele unui continent.
  - 5 Alcătuiește, începând cu această lectie, un mic jurnal de călătorie (ca și cum i-ai însoții pe cei trei prieteni în aventura lor), în care să notezi impresii și informații suplimentare despre ceea ce ai „văzut” și ceea ce ai învățat pe parcursul lecțiilor, incluzând partea digitală a manualului, dar și alte surse pe care le-ai consultat. Jurnalul trebuie să contină: aspecte de istorie, cultură și civilizație care ti s-au părut importante sau care te-au impresionat, termeni/expresii latinești, monumente și opere de artă, fotografii. Jurnalul va constitui piesa de bază a portofoliului tău la această disciplină.

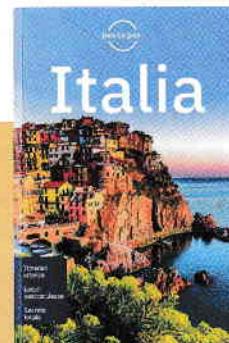
La finalul excursiei la Sarmizegetusa, bazându-se pe reperele geografice ale inscripției, cei trei prieteni decid să pornească în vacanța de vară într-o călătorie, împinși de dorința de a descoperi lumea la care se referă textul și, cine știe, poate chiar de a descifra sensul inscripției. Călătoria îi va purta la Roma și în alte locuri ale Italiei antice, iar apoi, pe mare, în Grecia, pentru a reveni, în final, la Sarmizegetusa.

Lecția 2. Roma

► Pentru excursia la Roma, Luca, Iulia și Doris iau cu ei un ghid turistic despre Italia, bogat în informații și prezentări, mai ales în ceea ce privește istoria și cultura marilor orașe. Ajunși la aeroportul din Roma, cei trei prieteni deschid ghidul la capitolul dedicat fostei capitale a Imperiului Roman. Le atrage atenția chiar prima pagină.

ROMA, CAPUT MUNDI

**Toate drumurile
duc la Roma...**

Locuri de vizitat

Unde le găsești

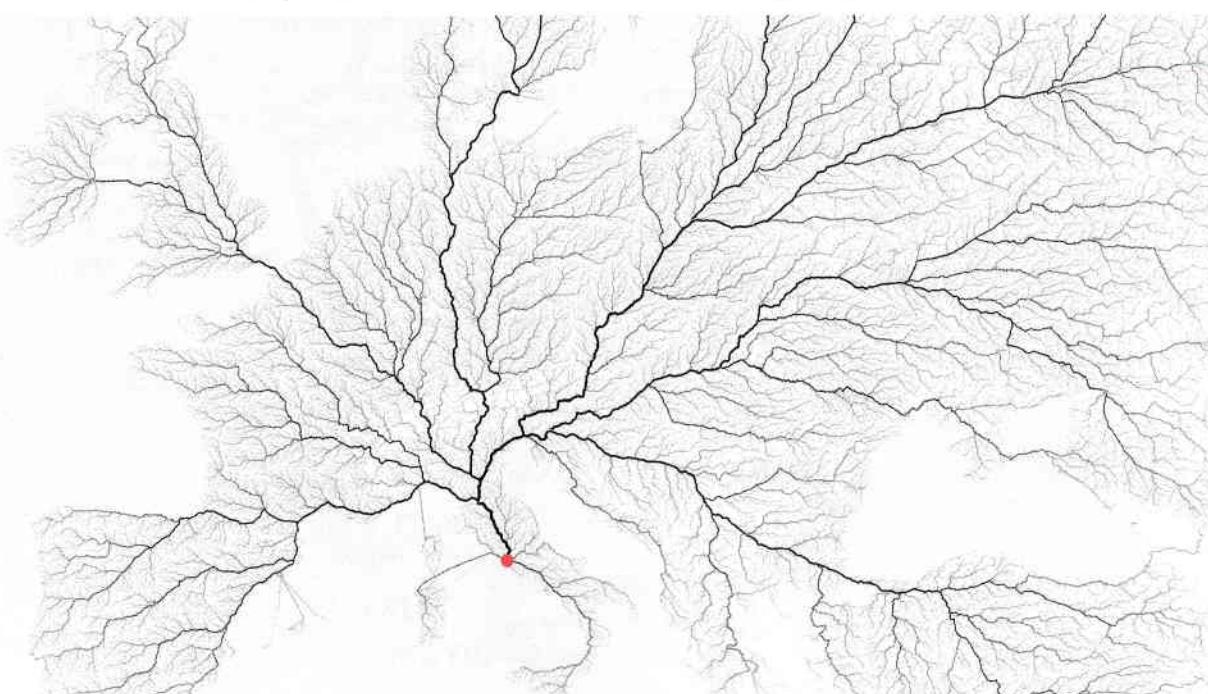
Quo vadis? – Încotro?

- 1 Descifrează sensul expresiei *Roma, caput mundi*.
- 2 Unii istorici afirmă că Roma a fost centrul lumii cunoscute în Antichitate. Ce argumente poți aduce în sprijinul acestei afirmații, din perspectiva cunoștințelor tale istorice și culturale?
- 3 Expresia „Toate drumurile duc la Roma“ face referire nu doar la puterea și întinderea în timp și spațiu a Imperiului Roman, ci și la moștenirea sa europeană. Harta de mai jos prezintă o reconstituire a istoriei rețelei de drumuri europene – artelele îngroșate reprezintă importante drumuri actuale, folosite încă din Antichitate. Ce concluzii poți trage examinând harta?

NOTA BENE!

caput = cap; început; (aici) capitală (în sens figurat)

mundus = lume

De la aeroport, copiii iau trenul pentru a ajunge la Roma. La ieșirea din gara principală, Roma Termini, observă în partea dreaptă ruinele uneia dintre cele mai vechi construcții fortificate ale Romei, „zidul lui Servius”, aşadar o parte din zidul de incintă, care delimita cetatea antică.

Roma Termini și zidul servian, în stânga

Detaliu cu zidul servian

AUXILIA – REPERE

Cunoscut sub numele de „Zidul lui Servius”, construcția, datată de arheologi în sec. al IV-lea a.Chr., face parte din fortificația care împrejmua Roma. Numele antic al zidului trimită la unul dintre regii legendari ai Romei, Servius Tullius (sec. al VI-lea a.Chr.), deoarece traseul incintei orașului urma, probabil, în mare măsură, traseul fortificației ridicate de regele Servius.

Latine dicta – Text în limba latină

– Hic **Roma est**. Romae **sumus**.
Aici este Roma. Suntem la Roma.

– Romanī hunc murum fecerunt.
Romanii au făcut acest zid.

– At quis Romam condidit?
Dar cine a întemeiat Roma?

– Romulus Romam condidit.

Completează singur/ă traducerea în limba română a propoziției de mai sus, deducând sensul acesteia pe baza întrebării lui Luca.

– Ita Romulus primus rex Romae **est**.
Astfel, Romulus este primul rege al Romei.

AUXILIA – REPERE

Substantive:

Romanus (pl. Romanī) = roman
murus = zid
rex = rege

Verbe:

esse (infinitiv) = a fi

Memento! – Tine minte!

Elemente de flexiune în limba latină și în limba română

- Cele mai multe cuvinte ale limbii latine își schimbă formă în funcție de contextul grammatical în care sunt folosite, situație pe care o regăsești și în limba română. Cuvintele care își schimbă formă gramaticală se numesc **cuvinte flexibile**. Aceleași părți de vorbire, care sunt flexibile în română, sunt flexibile și în limba latină.
- Substantivele își schimbă formă în funcție de număr (singular/plural) și de cazul la care sunt folosite. În limba latină existau șase cazuri: **nominativ (N.)**, **acuzativ (Ac.)**, **genitiv (G.)**, **dativ (D.)**, **ablativ (Abi.)** și **vocativ (V.)**. Limba română a moștenit din limba latină cinci dintre ele – cazul ablativ a fost asimilat în timp de către acuzativ. În dialogul în limba latină de mai sus, substantivul *Roma* apare cu forme diferite, ceea ce marchează cazurile diferite la care apare în text.